

Framtid för människa och natur kring Sörsjön och Tämnaren

Framtidsverkstad: Nolmyra bygdegård
lördag 3 mars 2012, klockan 10.00-16.00

1. Bakgrund

Under de senaste tre åren har Tämnares vattenråd i samarbete med forskare från Sveriges Lantbruksuniversitet, genomfört en rad av möten med alla intresserade medborgare runt Tämnares om det framtida samspelet mellan människor och natur. Utifrån frågan ”vad vill vi egentligen med Tämnares?” är syftet att ta fram människors önskemål och visioner och på sikt påverka planering och förvaltning i och kring sjön. Lördag 3 mars 2012 genomfördes ytterligare ett sådant möte i Nolmyra bygdegård.

2. Program

10:00-10:10 Välkommen och introduktion
10:20-11:15 Kritik
11:15-12:15 Utopi
12:15-13:00 Lunch
13.30-14.30 Grupparbete Utopi
14:30-14:50 Fika
14:50-15:30 Presentation av Grupparbete
15:30-15:50 ”Vill vi arbeta vidare? Vad behövs?”
15:50-16:00 Avslutning

3. Välkommen och introduktion

Eva-Lena Eriksson: Hälsar alla mötesdeltagare välkomna till dagen i Nolmyra bygdegård.

Kiell Tofters (Ordf Tämnares vattenråd): Berättar om tidigare framtidsverkstäder man haft i samma projekt och att man nu tack vare ytterligare finansiering kunnat fortsätta hålla dessa. Kiell berättar även om att Vattenrådet förutom med forskargruppen i Miljökommunikation på Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU), har haft samarbete med Uppsala Universitet där studenter genomfört och rapporterat ett projekt om Tämnares. Vidare har Tämnares vattenråd inlett ett samarbete med Upplandsmuseet där man bland annat tittar på möjligheter att skylta runt sjön och belysa historiken i och kring Tämnares. Ett fågeltorn har uppförts i Tämnares vilket skall invigas officiellt våren 2012. Kiell berättar även om att man tänkt använda de nyligen beviljade medlen till att utreda möjligheter och kostnader för åtgärder och aktiviteter som man tidigare kommit fram till att man vill utreda. Kiell beskriver att dagens ”verkstad” är till för att fortsätta arbeta med att ge alla intresserade runt sjön chansen att bidra med idéer, förslag, synpunkter och engagemang. Projektets syfte är att ge områdets innevånare och fastighetsägare möjlighet i gemenskap formulera olika framtidsutkast till en hållbar utveckling av Tämnares.

Hans Peter (Forskare i Miljökommunikation vid SLU): Berättar kortfattat om bakgrunden till metodiken framtidsverkstad, vilken agens möte bygger på. Framtidsverkstad utvecklades av Karl Jungk i Tyskland på 1950-talet, som en reaktion på ett alltför expertdrivet och dåligt förankrat idégenererande och beslutsfattande i samhällsutvecklingen. Syftet med framtidsverkstad är alltså att ge medborgarna ett forum att själva generera idéer på ett kreativt sätt och kunna vara med att själva delta i och påverka utvecklingen i deras närmiljö. Dagens tema är: ”Framtid för människa och natur kring Sörsjön och Tämnares”.

Per Haglind (Doktorand i Miljökommunikation vid SLU): Fungerar idag som Hans Peters assistent för att genomföra framtidsverkstaden.

4. Grundregler

- Fokus på sakfrågor, inte personer.
- Begränsa diskussionen i plenum.
- Avbryt inte de som pratar – begär ordet.
- Utgå från dig själv – prata bara å egna vägar.

5. Kritikfas

Deltagarna uppmanas att endast vara kritiska till den rådande situationen med dagens tema: ”Framtid för människa och natur kring Sörsjön och Tämnaren”, som ledord.

a. Kritikfas – stickord

- Dålig reglering av sjön
- Dålig användning av väderprognoser vid tappning
- Dåligt underhållna krongdiken
- Brist på dämmen uppströms (Sörsjön)
- Brist på samordnad vattenförvaltning (med Huddunge t. ex.)
- Natura 2000 är ett hinder för att utföra åtgärder i och vid sjön överhuvudtaget
- Inget resultat av idé om att använda botten slam
- Dålig feedback i rapporter. Exempelvis går det inte att utläsa vattenflödet i den rapport som gjordes av studenter vid Uppsala universitet, som publicerats på nätet
- Man följer inte befintliga vattendom(ar)
- Dålig reglering av vattnet leder till kostnader för andra aktörer.
- Dammarna nedströms regleras till för stor del i syftet att generera lokal elproduktion, vilket får negativa konsekvenser för vattennivån i sjön
- Vattendom ej längre fungerade då förändrade naturförhållanden gjort att sjöns dynamik förändrats
- Markägare (exempelvis skogsbolag) inte inbjuden (till mötet i fråga?)
- För dålig praktisk kunskap på myndighetsnivå
- Motstridiga (ekonomiska) intressen – ingen övergripande struktur (som bestämmer)
- För många diken (påverkar hastigheten i variationen i vattennivån i sjön)
- Sjön växer igen
- Nedlagda gårdar leder till igenväxt kulturlandskap runt sjön

b. Kritikfas – Teman

- **Kritik tema 1: Sjön växer igen (8)**
  - Vattendom ej längre fungerade då förändrade naturförhållanden gjort att sjöns dynamik förändrats (7)
  - Dammarna nedströms regleras till för stor del i syftet att generera lokal elproduktion, vilket får negativa konsekvenser för vattennivån i sjön (6)
  - Dålig användning av väderprognoser vid tappning (4)
  - Motstridiga intressen – ingen övergripande struktur (som bestämmer) (3)
  - Nedlagda gårdar leder till igenväxt kulturlandskap runt sjön (2)
  - Dålig reglering (av sjön) (1)
  - Brist på dämmen uppströms (1)

- **Kritik tema 2: Dammarna nedströms regleras till för stor del i syftet att generera lokal elproduktion, vilket får negativa konsekvenser för vattennivån i sjön**
  - Dålig användning av väderprognoser vid tappning (4)
  - Dålig reglering (av sjön) (1)

- **Kritik tema 3: För dålig praktisk kunskap på myndighetsnivå (3)**
  - Natura 2000 är ett hinder för att utföra åtgärder i och vid sjön överhuvudtaget (1)

6. Utopifas

"Det finns inga begränsningar alls! Allt är i princip möjligt!"

a. Utopifas - stickord

- Djupare sjö – större vattenspegel
- Ridvägar runt sjön
- Minskad näringstillförsel till sjön
- Fler båtbyggare
- En fungerande vattendom
- Ökat näringsuttag ur sjön
- Mer attraktivt att bo runt sjön
- Bio-energi företag som går runt ekonomiskt
- Insikt att alla äger vattnet, från källan till havet
- Tämnaren som ett "nytt Hornborgasjön"
- Konstgjorda öar i Tämnaren
- Öppna landskap med badvikar
- Bättre tillgänglighet – vägar
- Bättre skyltar
- Bro över sundet – linfärja
- Vandringsleder

b. Utopifas - Gruppering

- **Djupare sjö – större vattenspegel (12)**
  - o Bioenergiföretag som går runt ekonomiskt (4)
  - o Tämnnaren som ett ”nytt Hornborgasjön” (3)
  - o Minskad näringstillförsel till sjön (2)
  - o Ökat näringsuttag ur sjön (2)

Grupp 1: Carina, Malin, Eva-Lena och oklar man

Grupp 2: Alf, Jan, Tage, Per, Christer, Anders, Mats, Bengt och Pontus.

- **En fungerande vattendom**

- **Öppna landskap med badvikar (5)**
  - o Tämnnaren som ett ”nytt Hornborgasjön” (3)

- **Vandringsleder (Infrastruktur) (3)**
  - o Bro över sundet – linfärja (1)
  - o Bättre tillgänglighet – vägar (2)
  - o Ridvägar runt sjön (2)
  - o Bättre skyltar (1)

Ulf och Hasse

- **Insikt att alla äger/lånar vattnet (1)**

KT, Birgitta, Kjell och Gunnar

c. Redovisning av grupparbete utopier

Djupare sjö – större vattenspegel Grupp 1

Åtgärder:

- Muddra
- Rensa vass
- Muddringsmassor används till bioenergi och landhöjning
- Ifrågasätta Natura 2000 m. fl.
- Uppsala kommun ekonomiskt engagemang
- Kontroll avloppningsanläggningar (olika i olika kommuner)
- Kontroll på nivån i sjön för att hindra att jordbrukets gödning går ut i sjön
- Minska växtlighet (förmultning)
- Balans i fisktäthet (lex Ringsjön, Skåne)
- Bioenergi AB ägs av markägare och kommunerna tillsammans

Djupare sjö – större vattenspegel Grupp 2

- Muddring av Sörsjön – muddermassor används till höjning av åkermark
- Höjning av sjön – mer invallning
- Bioenergi
  - Muddermassor
  - Vass – ”pistmaskin”
  - Sly
- Återskapande av våtmarker uppströms
  - Småsjöarna uppströms bör också muddras
  - Sörsjön bör muddras kan sen fungera som en infiltrationsbädd innan för sediment innan vattnet når Tämnaaren, istället för som nu där vattnet endast rinner i en kanal i mitten av Sörsjön på grund av all dy som sedimenterat i denna.
- Hur skulle Tämnaaren se ut utan reglering?

- Man måste höja och muddra samtidigt. Om man endast höjer sjön riskerar fortfarande mycket biomassa brytas ned på botten på vatten med följden att giftigt svavelväte bildas och fisken därmed dör.

Det är inte endast Tämnaren och Sörsjön och som bör muddras utan även småsjöarna uppströms. Dessa muddermassor kan sedan fungera som landhöjningsmassa för jordbruksmark, så att även om sjön skulle höjas så förbättrar man kvalitén på befintliga jordar så att de inte blir ”sura”, även om vissa jordar skulle riskera att dränkas. På så sätt får man kanske färre men ”säkrare” marker att bruka. Det verkar ligga i Uppsala kommuns intresse att höja sjön på grund av att man använder Tämnaren som reservvattentäkt. Markägarna runt sjön bör då ställa som krav att Uppsala kommun även bekostar muddring av sjön samt att muddermassor används som förbättring av vissa marker.

Vandringsleder - infrastruktur

- Var finns befintliga vandringsleder. Dåligt skyltade idag.
- Karta över området med dessa utmärkta behövs.
- Utbyggda vandringsstigar
- Skyltar är på väg och behövs
- Natura 2000 kan vara ett problem när det gäller stigar/vägar
- Hur kommer man ut på vattnet?
- Potential för uthyrning av båt, fiske etc...

Kartan som finns över hela området är obefintlig eller det som finns är undermåligt. Tämnaren är okänt runtomkring, i exempelvis Västerås-trakten. Därför bör infrastruktur runt sjön skyltas bättre och information om sjön och kartor bör även finnas lättillgängligt på Internet. Tillgängligheten för naturskyddsområden runt sjön bör förbättras. Oklart vem som är ansvarig för detta. Troligen är det Uppsala läns länsstyrelse som är ansvarig och Upplandsstiftelsen som är utförare för skötseln av naturskyddsområdet. Det finns en outnyttjad marknad för båtuthyrning. Det bör även gå att utöka möjligheterna att sätta i medhavd båt. Andra turistvänliga anläggningar såsom campingplatser i anslutning till vattnet och stuguthyrning runt sjön bör det också finnas en delvis outnyttjad marknad för.

Insikt att alla äger/lånar vattnet

- Avrinningsområde
  - o Exempel Dalälven
  - o Medvetenheten om
  - o Information
- ”Case Huddunge”

Medvetenheten borde öka om att man bor i Tämnarens avrinningsområde oavsett hur långt ifrån Tämnaren man bor inom avrinningsområdet. I första hand bör man definiera ”intressenterna” inom detta område. man borde informera aktörerna som bor och verkar inom detta område för att få till stånd attitydförändringar kring hur man påverkar Tämnaren med sina aktiviteter. Utopin är att om någon får frågan: - Var kommer du ifrån? Så ska man svara: -Jag kommer från Tämnarens avrinningsområde.

7. Vill vi arbeta vidare? Kommentarer

- Hur skapar vi förändringar?
  - o Exempel från andra håll med liknande förutsättningar.
- Hur får vi med de som har makten? De stora särintressena (skog/lantbruk)
- Mäktiga stakeholders är inte här idag, så vad spelar det för roll vad vi kommer fram till i en sån här grupp när den reella makten till att förändra ändå ligger utanför den här gruppen?
  - o De som är här idag är här som medborgare och inte som representanter för organiserade särintressen.
  - o De som är här har rätt att påverka sin framtid i sin närmiljö.
  - o Om man tar med dessa stakeholders (myndigheter, skogsbolag, LRF etc.) riskerar de att direkt skjuta ner de idéer som generats fram av deltagarna här, innan de ens hunnit prövas eller fått vingar. Det är viktigt att skydda en sån här process till en början. Sedan får man börja ”förhandla” med mäktiga ”intressenter/stakeholders”, när vi i den här gruppen vet vad vi vill.
  - o När vi vet vad vi vill och vad vi är på det klara vad vi vill utforska mer så kan vi i den här processen ta in den expertis som krävs för att undersöka det vi vill utforska mera.

- Det är inget tvång att engagera sig och fortsätta vidare med de här frågorna på det här sättet, men det är en möjlighet.
  - Hur äter man en elefant? En bit i taget!
-
- Kanske passar fredagar, vardagar eller söndag kväll bättre än lördag/söndag för att hålla framtida möten. Idag var det t ex lojakt, gemensam rävjakt för flera jaktlag och fisketävling.
  - Djur borde vara med i rubriken för dagen. ”Framtiden för människor, *djur* och natur runt Tämnnaren och Sörsjön

8. Avslutning

Resultatet av detta möte kommer sammanställas i en rapport. Resultatet ska studeras tillsammans med vad som framkommit på de tidigare mötena. Med utgångspunkt från det syntetiserade resultatet från dessa möten ämnar Vattenrådet i samarbete med forskargruppen Miljökommunikation att sammankalla till ett större liknande möte för att se vilka frågor som Vattenrådet och medborgarna runt sjön konkret ska jobba vidare med och hur det arbetet ska organiseras. Vilken expertis behövs t. ex för att utreda de redan framkomna förslagen? Vad är medborgarna själva villiga att arbeta vidare med och i vilken form? Vilka processer är redan påbörjade? Deltagarna på detta och andra möten uppmuntras att aktivt delta i det fortsatta arbetet tillsammans med Vattenrådet och avdelningen för Miljökommunikation, SLU. Mötesdeltagarna tackas för deras aktiva deltagande i dagens framtidsverkstad i Nolmyra bygdegård.